

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA NUTQIY NUQSONLARNI
BARTARAF ETISHNING PEDAGOGIK – PSIXOLOGIK ASOSLARI.****Eshmurodova Madina Xolmon qizi***Axborot texnologiyalari va menejment universiteti, magistr***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 20.08.2025**Revised: 21.08.2025**Accepted: 22.08.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*maktabgacha yosh,
tafakkur rivojlanishi,
nutq rivojlanishi,
psixologik asoslar,
didaktik o'yinlar,
pedagogik yondashuvlar,
interfaol metodlar,
innovatsion
texnologiyalar,
emotsional qo'llab-
quvvatlash,
ijtimoiylashuv, mantiqiy
fikrlash.*

Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur va nutq rivojlanishining psixologik, pedagogik va ijtimoiy asoslarini tahlil qiladi. Bolalar-ning tafakkur va nutq rivojlanishiga ta'sir etuvchi biologik va emotsional omillar, shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar yoritiladi. Nutq va tafakkur rivojlanishida didaktik o'yinlar, interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarning o'rni chuqur tahlil qilinadi. Xulosa va tavsiyalar qismida bolalarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun pedagoglar va ota-onalar hamkorligining ahamiyati ko'rsatib berilgan. Maqola maktabgacha ta'lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

KIRISH.

Izchil, uyg'un nutq - bu odamlarning muloqotini va o'zaro tushunishini ta'minlaydigan semantik batafsil bayon (mantiqiy birlashtiruvchi jumlarlar qatori). Izchil nutq yuqori aqliy funktsiyalar, so'z boyligi, grammatika, fonetika rivojlanmaganligining barcha xususiyatlarini aks ettiradi. Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning aksariyatida biz izchil

nutqning past darajada rivojlanishini kuzatishimiz mumkin. Ba'zan bolalar uchun ob'ekt haqida qisqacha tavsiflovchi hikoya tuzish juda qiyin, ular uchun ijodiy hikoyalar tuzish yanada qiyinroq. Bolalar muloqotni olib borishda, rasmdan hikoyalar tuzishda va spontan bayonotlarda qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. Bolalarning izchil nutqini shakllantirmaslik, barcha nutqiy fikrlash faoliyatining rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi, ularning kommunikativ ehtiyojlari va kognitiv imkoniyatlarini cheklaydi.

Nutqning uyg'unligini shakllantirish, so'zlarni mazmunli va mantiqiy tuzish ko'nikmalarini rivojlantirish maktabgacha yoshdagi bolaning nutq tarbiyasining asosiy vazifalaridan biridir. Shuning uchun izchil nutqni shakllantirishning yangi maxsus uslubiy usullari va vositalarini izlash muhimdir.

Maktabgacha yosh davri bolalarning psixik rivojlanishida eng jadal rivojlanadigan va muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu davrda bolalarda tafakkur va nutqning rivojlanishinafaqat ularning individual o'sishi, balki ijtimoiylashuv jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshishi uchun ham zarur hisoblanadi. Bolaning tafakkuri va nutqi rivojlanishi biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri asosida kechadi. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning tafakkur va nutq rivojlanishining psixologik asoslari hamda bu jarayonlarni samarali rivojlantirish yo'llari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Bolalarning tafakkuri va nutqini shakllantirish jarayonini tushunish uchun, avvalo, tafakkur rivojlanish bosqichlarini aniqlash zarur. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkurning vizual-obrazli, amaliy va mantiqiy turlari shakllanadi. Vizual-obrazli tafakkur narsa va hodisalarni tasvirlar orqali tushunish qobiliyatini anglatadi va bolalarda ilk yillardan boshlab rivojlana boshlaydi. Mantiqiy tafakkur esa maktabgacha yoshning oxirlarida shakllanib, bolaning sabab-oqibat aloqalarini tushunish qobiliyatini rivojlantiradi.

Asosiy qism.

Barcha o'qituvchilar, shu jumladan, logopedlarning o'z kasbiy faoliyatiga innovatsion xarakter berish istagi ta'limning shaxsga yo'naltirilgan pedagogika pozitsiyasiga o'tishi bilan bog'liq. Logopedlar korrektsiya va pedagogik ishdagi yangiliklardan foydalangan holda, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarda ularning individual qobiliyatlarini, shu jumladan til qobiliyatini rivojlantirishga intilishadi, dasturiy bilimlar, ko'nikmalar va malakalarni shakllantirish bilan cheklanmaydilar.

Tadqiqotchilar innovatsion logopedik texnologiyasini "uning sifatini oshirishga qaratilgan tuzatish ishlarining zamonaviy, yangi usullari va uslublarini joriy etishga asoslangan puxta o'ylangan texnologiya" deb tushunadilar. Texnologiyaning "innovatsionligi" ning asosiy mezonlari uni qo'llash orqali o'quv jarayoni samaradorligini

oshirishdir. Ta'kidlash joizki, logopedlik amaliyotidagi innovatsion texnologiyalar - bu umumiy qabul qilingan, vaqt sinovidan o'tgan texnologiyalarga qo'shimcha (diagnostika texnologiyasi, ovozli sahna texnologiyasi, nutqning talaffuz tomonlarini turli xil buzilishlari uchun nafas olish texnologiyasi va boshqalar) usullar hisoblanadi.

Innovatsion logopediya texnologiyalarining tasnifi turli asoslarda amalga oshiriladi:

a) ta'sir qilish maqsadiga ko'ra quyidagilar mavjud:

- rivojlanish texnologiyalari (emotsional, sensorimotor ta'lim; mnemotexnika, fikrlash jarayonlari treninglari va boshqalar);

- psixokorreksion texnologiyalar (art terapiya, ertak terapiyasi, kulgi terapiyasi, rang terapiyasi, psixo-gimnastika va boshqalar);

- sog'liqni saqlash texnologiyalari (gipoksiterapiya, logopedik va barmoq massaji, su-jok terapiyasi, aromaterapiya, nafas olish texnikasi va boshqalar);

b) ta'sir qilish vositalari bilan ajralib turadigan:

- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari;

- masofaviy ta'lim texnologiyalari;

v) innovatsionlilik darajasiga ko'ra quyidagilar ajratiladi:

- defektologiyada noan'anaviy usullardan foydalanadigan texnologiyalar (aromaterapiya, xromoterapiya, biblioterapiya, kriyoterapiya va b.);

- aralash texnologiyalar - yangiliklardan foydalangan holda an'anaviy logopedik texnologiyalari.

Umumiy somatik zaiflik va lokomotor funktsiyalarining sekin rivojlanishi bilan birga, harakatlanish sohasi rivojlanishida ham ma'lum bir kechikish xosdir:

- barmoqlarning, qo'llarning etarli darajada muvofiqlashtirilmasligi, mayda motorika mahoratining kam rivojlanganligi (masalan, tugmachalarni ochishda va tugmachalarni bosishda, tasmalarni bog'lashda va echishda);

- sekinlik, bitta holatga tushib qolish;

- bolalar motorli vazifani aniq takrorlashda normal rivojlanayotgan tengdoshlaridan makon-vaqt parametrlari bo'yicha orqada qolish, harakat elementlari ketma-ketligini buzish bilan farqlanadi.

Masalan, to'pni qo'ldan qo'lga aylantirish, uni qisqa masofadan uzatish, navbatma-navbat navbat bilan polga urish, o'ng va chap oyoqlariga sakrash kabi harakatlar ular uchun qiyindir.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning ushbu xususiyatlarini hisobga olgan holda, logopedik korreksiyalash maqsadida innovatsion texnologiyalardan foydalanish diqqat,

xotira, kognitiv faoliyat, vizual-majoziy fikrlash, nozik harakatlar (mayda motorika) mahorati va harakatni muvofiqlashtirish kabi funktsiyalarni qamrab olishi kerak. Buning uchun xotirani, diqqatni, visual majoziy fikrlashni to'g'rilash uchun axborot texnologiyalarini (o'quv materialini ko'rgazmali bo'lishini, o'zgaruvchanligini va tezkor yaratish imkoniyatini, bolalarning rivojlanishi va faoliyatini nazorat qilishning qulayligini, nutqning akustik tarkibiy qismlarini vizuallashtirishni, og'zaki bo'lmagan vazifalar doirasini kengaytirishni ta'minlaydi) ishlatish kerak; mnemotexnika (yodlashni osonlashtiradigan va qo'shimcha uyushmalar tashkil etish orqali xotira hajmini oshiradigan usullar tizimi) kabilarni qo'llash lozim.

Harakatlanish funktsiyalarini to'g'rilash uchun tanaga yo'naltirilgan usullardan, masalan, bioenergoplastika (artikulyatsiya apparati harakatlarini qo'l harakatlari bilan birlashtirish), logopedik massaj (qo'l, nuqtali, barmoq, tosh, metall, to'p bilan kaft yuzalarini massaj qilish), yong'oq, kashtan bilan massaj; munchoq bilan massaj; su-jok terapiya asboblari bilan massaj va hk.dan foydalanish kerak. Logoritmika (logopedik korreksiya maqsadida musiqymotorli, nutq-motorli va musiqiy-nutq o'yinlari va mashqlari tizimi) hamda kriyoterapiya ham ijobiy natija beradi. Hissiy sohani barqarorlashtirish uchun arterapevtik usullardan foydalanish kerak: musiqiy, izo, ertak, qum terapiyasi.

Logoped faoliyatida innovatsion ta'sir o'tkazish usullari nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korrektsiyalash va rivojlantirish ishlarining istiqbolli vositasiga aylanmoqda. Ushbu usullar korrektsiyaning eng samarali vositalaridan biri bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqdagi qiyinchiliklarni yengishda maksimal darajada muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi. Har xil logopedik yordam fonida innovatsion usullar bolalar nutqini to'g'rilash jarayonini optimallashtiradi va butun tanani sog'lomlashtirishga yordam beradi.

Nutq rivojlanishi ham maktabgacha yosh davrida muhim jarayon bo'lib, bolalarning ijtimoiy aloqalarini o'rnatishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Bolalarda nutqning shakllanishi uchasosiy bosqichda amalga oshadi. Birinchi bosqichda (1-3 yosh) bog'lanmagan tovushlar va so'zlar davri kuzatiladi, bola atrof-muhitdagi tovushlarni kuzatadi va ularni qayta takrorlashga intiladi. Ikkinchi bosqichda (3-5 yosh) bola so'z birikmalaridan foydalanganholda o'ddiygaplarni tuza boshlaydi. Uchinchi (5-7 yosh), bolalarda mantiqan bog'langanizchil nutqshakllanadi, bu esa ularning fikrlarini to'liq va ravon ifodalash imkoniyatini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar orasida nutqiy muhitlohiya o'rin tutadi. Atrofdagilar bilan faol mulohazada bo'lish, hikoya qilish va kitobo'qish kabifaoliyatlar bolalarning ichki va tashqi nutqiy faoliyatida so'z boyligini oshiradi. Ushbu jarayonlarni samarali rivojlantirish uchun

pedagoglar va ota-onalar birgalikda harakat qilishi, bolalarga mos ta'lim sharoitlari yaratishi zarur. Nutqvatafakkur rivojlanishiga xizmat qiluvchi didaktik materiallar va maxsus mashg'ulotlar mazmunini boyitish, bolalarni ijtimoiy va emotsional jihatdan qo'llab-quvvatlash ushbu jarayonning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Maktabgacha yosh davri bolalarning psixik rivojlanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanib, ushbu davrda bolalarda tafakkur va nutqning rivojlanishi nafaqat ularning individual o'sishi, balki ijtimoiylashuv jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshishi uchun ham zarur omil hisoblanadi. Bolaning tafakkuri va nutqi rivojlanishi biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri asosida va bolaning imkoniyatlaridan ehtiyojlarini oshib ketishi natijasida kechadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkurning vizual-obrazli, amaliy va mantiqiy turlari shakllanadi. Vizual-obrazli tafakkur narsa va hodisalarni tasvirlar orqali tushunish qobiliyatini anglatadi va bolalarda ilk yillardan boshlab rivojlana boshlaydi. Amaliy tafakkur esa muammoni tajriba orqali hal qilishga asoslanadi va bolalar o'yin faoliyati davomida sezilarli darajada rivojlanadi. Mantiqiy tafakkur esa maktabgacha yoshning oxirlarida shakllanib, bolaning sabab-oqibat aloqalarini tushunish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu davrda bola sabab-oqibat aloqalarini tushunib, o'z fikrlarini izchil va mantiqan ifoda eta boshlaydi.

D. Hamidov "Bolalarning nutqini rivojlantirish uchun ularning yoshiga mos so'z boyligini kengaytiruvchi faoliyat turlari muhim ahamiyatga ega".

Demak, nutq rivojlanishida yoshga mos faoliyatlarning ahamiyati ko'rsatilgan. Bolalar o'z yoshlariga mos qiziqarli va foydali mashg'ulotlarda ishtirok etish orqali yangi so'zlarni o'rganadilar va o'z lug'at boyligini oshiradilar.

M. Jalolova "Nutqni rivojlantirish nafaqat lingvistik bilimlarni oshiradi, balki bolaning analitik va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga ham hissa qo'shadi". Nutqning shakllanishi bolaning umumiy intellektual rivojlanishi, ijodkorlik va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi.

Bir so'z bilan aytganda maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologlar va tarbiyachilar tomonidan tashkil etilgan maxsus mashg'ulotlar tafakkur rivojlanishini tizimlilik asosida qo'llab-quvvatlaydi. Bolalarda o'yin orqali o'rganish jarayonini tashkil qilish, ularda mantiqiy fikrlash va tasavvurni rivojlantirish uchun samarali vositalardan biri hisoblanadi. Maktabgacha davr bolaning o'sish, rivojlanish, o'zini namoyon etishga intilish, o'rganish, bilishga ishtiyoqi kuchli bo'lgan davridir. Aynan shu davrda bolaning insoniy sifatlari va aqliy salohiyati rivojlanishi uchun poydevor yaratiladi. Bu davrda bola bilishga bo'lgan ishtiyoqi orqali atrof-muhitni ko'rib o'rganadi va o'z salohiyatini rivojlantirib boradi.

Shuningdek, bolalarning eshitish qobiliyati, emotsional holati va e'tibori ham nutq rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Psixologik jihatdan qulay muhit yaratilishi, bolalarning nutqiy faolligini rag'batlantiruvchi mashg'ulotlar o'tkazilishi zarur.

A. Vygotskiy "Ilk yoshda nutqni o'stirish va rivojlantirish ikki yo'nalish bo'yicha ro'yberadi:

1– nutqni tushunishni takomillashtirish;

2 – bola nutqining faolligini shakllantirish"

Shuningdek, bolalarda nutq rivojlanishining ikki muhim yo'nalishini ko'rsatib berish mumkin. Bola avvalo nutqni anglab etadi va tushunishni o'zlashtiradi, keyinchalik esa o'z fikrlarini faollik bilan so'zlar orqali ifodalashni o'rganadi. Bu jarayon bolaning muloqot qobiliyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada, bolalarning psixologik nutqiy rivojlanishina faqat muvaffaqiyatli amalga oshadi, balki ularning kelgusidagi ijtimoiylashuv jarayoniga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Nutq rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar qatorida nutqiy muhit alohida ajralib turadi.

Bo'tayev, L. "Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish ularning kelajakdagi ijtimoiy aloqalari va o'quv faoliyatiga muvaffaqiyatli moslashishi uchun muhim omildir".

Demak maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishining kelajakdagi ta'siri muhim ahamiyatga ega bo'lib, nutq faqatgina muloqot vositasi emas, balki bolalarning o'quv jarayonlariga tayyorgarligi va jamiyatda o'z o'rnini topishida asosiy omil hisoblanadi. Bola bilan o'z vaqtida, ravon va mazmunli muloqot qilish uning lug'at boyligini oshirishga yordam beradi. Kitob o'qish, hikoya qilish, bolalar bilan faol muloqot bolalarning tasavvur doirasini kengaytiradi. Bundan tashqari, psixologik va fiziologik omillar ham nutq rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, bolaning eshitish qobiliyati va emotsional holati uning nutqiy faoliyatini rag'batlantirishda muhim ahamiyatga ega. Psixologik jihatdan qulay muhit va bolalar nutqini rag'batlantiruvchi maxsus mashg'ulotlar tashkil etilishi zarur. Shu sababli, bolaning eshitish organlari sog'lom bo'lishi, atrofdagi tovushlarni to'g'ri idrok qilishi nutq shakllanishining dastlabki bosqichlarida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bolaning emotsional holati ham uning nutqiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Quvnoq, qulay va qo'llab-quvvatlovchi muhitda bola o'z fikrlarini erkin va to'liq ifodalashga intiladi. E'tiborning yuqori darajada bo'lishi va bolalarning rag'batlantirilishi esa ularning nutqiy faolligini oshiradi.

Piaget, G. "Nutq rivojlanishi bolaning psixologik va ijtimoiy salohiyatini rivojlantirish jarayonining markaziy qismi bo'lib, uning individual va ijtimoiy tajribasini kengaytiradi".

Bolalarda nutq rivojlanishining nafaqat kommunikativ, balki ijtimoiy va intellektual jihatlaridagi ahamiyatini ko'rsatadi. Nutq orqali bola yangi tajriba orttiradi va jamiyat bilan o'zarobog'lanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur va nutqni rivojlantirish uchun zamonaviypedagogikyondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Didaktik o'yinlar, guruhli mashg'ulotlar, syujetli-rolli o'yinlar va interfaol usullar orqali bolalarning ijodiy va mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlanishini kuzatishimiz mumkin. Axunov, J. "Bolalar nutqini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanish ularning o'zaro muloqot qilish va yangi so'zlarni o'zlashtirish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi".

Bolalar nutqini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligini ta'kidlaydi. Guruhli mashg'ulotlar va muloqotga asoslangan faoliyat bolalarning ijtimoiylashuvini rag'batlantiradi va lug'at boyligini oshiradi. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish esa o'yin va ta'limni uyg'un-lashtirib, bolalarning kreativligi, ijodkorligi, tanqidiy fikirlashi va qiziqishini oshirishda yordam beradi. Ushbu jarayonlarni samarali rivojlantirish uchun pedagoglar va ota-onalar birgalikda harakat qilishi, bolalarga mos ta'lim sharoitlari yaratishi zarur. Nutq va tafakkur rivojlanishiga xizmat qiluvchi didaktik materiallar va maxsus mashg'ulotlar mazmunini boyitish, interfaol metodlar, enerjayerlardan foydalanish, bolalarni ijtimoiy va emotsional jihatdan qo'llab-quvvatlash ushbu jarayonning muvaffaqiyatini ta'minlab beradi

Tafakkur rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillardan biri bu oila muhitidir. Oilaviy sharoitdabola o'zining ilk tajribalarini oladi, ota-onalar bilan bo'lgan muloqot esa uning tasavvur va tafakkurini jadallashtiradi. Ota-onalar tomonidan bolaga o'qilgan kitoblar, berilgan savol-javoblar hamda didaktik o'yinlar tafakkur rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Shubilanbirga, maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etilgan maxsus mashg'ulotlar bolaning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Bu ta'lim faoliyati o'yin bilan uyg'unlashgan holda olib borilganda, bola bilimni yanada samarali o'zlashtiradi. Ushbu omillarning uyg'unlashishi natijasida bolaning nutqi izchil rivojlanadi va u muloqotda faol ishtirok eta oladigan shaxsga aylanadi. Biroq, bu jarayonni qo'llab-quvvatlash uchun ota-onalar va pedagoglar birgalikda ish olib borishlari zarur. Bolalar bilan muloqot qilishda ularning yosh xususiyatlari va qiziqishlarini hisobga olish muhim. Shu bilan birga, nutqni rivojlantiruvchi didaktik materiallardan, hikoya va ertaklardan foydalanish, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish bolaning nutq rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishi ularning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga

oshirish uchun pedagoglar va ota-onalar tomonidan yaratiladigan muhit, o'yin va o'qish faoliyati, psixologik qo'llab-quvvatlash hamda bolalarning ehtiyojlariga mos ta'lim va tarbiya sharoitlari muhim rol o'ynaydi. Natijada, bolalar o'z nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, muloqotda faol va samarali ishtirok eta oladigan, ijodkorva intellektual salohiyatga ega shaxslar sifatida shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur va nutq rivojlanishi murakkab va o'zaro bog'liq jarayon bo'lib, bu jarayon bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishining muhim asosini tashkil etadi. Ushbu davrda bola nafaqat atrof-muhitni idrok qilishni, balki o'z fikrlarini izchil va ravon ifodalashni ham o'rganadi. Tafakkur va nutqning rivojlanishi biologik, psixologik va ijtimoiy omillarning uyg'un ta'sirida amalga oshadi. Bu jarayonni samarali boshqarish va qo'llab-quvvatlashda zamonaviy pedagogik yondashuvlar alohida ahamiyatga ega. Bolalarda tafakkur va nutqni rivojlantirish uchun bir qator pedagogik usullardan foydalanish tavsiya etiladi. Didaktik o'yinlar bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish uchun asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Bunday o'yinlar bolagaming mantiqan bog'liq fikrlarni shakllantirish, muammolarni hal qilish yo'llarini izlash va tasavvurni rivojlantirish imkonini beradi. Didaktik o'yinlar orqali bolalar faqat o'z bilimlarini mustahkamlab qolmay, balki fikrlash jarayonlarini yanada izchilroq amalga oshiradilar. Innovatsion texnologiyalar bolalarning qiziqishini oshirish va ularning ta'lim jarayonida faolishtirokini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida bolalarning e'tiborini jalb qiluvchi interaktiv mashg'ulotlar tashkil etish, ularni o'zlar uchun yangi bo'lgan bilimlarni izlab topishga undaydi. Masalan, maxsus dasturlar va mobil ilovalar yordamida bolalarning o'yin orqali bilim olish jarayoni tashkil etilishi mumkin. Bu texnologiyalar bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi va ularni murakkab masalalarni hal qilishga rag'batlantiradi.

Xulosa.

Maktabgacha yosh davrida emotsional qo'llab-quvvatlash bolalarni psixik rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Psixologik jihatdan qulay va xavfsiz muhit yaratilishi bolalarning nutq va tafakkur rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bolalarning har bir muvaffaqiyati e'tirof etilishi, ularning tashabbuslari qo'llab-quvvatlanishi ularda o'ziga ishonchni shakllantiradi. Shu bilan birga, stress yoki salbiy emotsiyalardan himoyalangan bolalar o'z qobiliyatlarini to'liq namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ushbu omillarning uyg'un ishlashi natijasida bolaning nutqi izchil rivojlanadi va u muloqotda faol ishtirok eta oladigan shaxsga aylanadi. Biroq, bu jarayonni qo'llab-quvvatlash uchun ota-onalar va pedagoglar birgalikda ish olib borishlari zarur. Bolalar bilan muloqot qilishda ularning yosh xususiyatlari va qiziqishlarini hisobga olish muhim. Shu bilan birga, nutqni rivojlantiruvchi

didaktik materiallardan, hikoya va ertaklardan foydalanish, shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tatbiqetish bolaning nutq rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishi ularning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishining ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu jarayonni muvaffa-qiyatli amalga oshirish uchun pedagoglar va ota-onalar tomonidan yaratiladigan muhit, o'yin va o'qish faoliyati, psixologik qo'llab-quvvatlash hamda bolalarning ehtiyojlariga mos ta'lim va tarbiya sharoitlari muhim rol o'ynaydi. Natijada, bolalar o'z nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, muloqotda faol va samarali ishtirok eta oladigan, ijodkorva intellektual salohiyatga ega shaxslar sifatida shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda bu nuqson qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining muvozanati buzilishlaridan kelib chiqadi. Logoped tavsiyalarida bolaning nutqi kechikayotganini yoki tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilayotganini, duduqlanayot-ganini sezganingiz zahoti mutaxassislarga murojaat qilishingiz lozim. Qancha erta murojaat qilsangiz, nutq nuqsonlari shuncha samarali bartaraf etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. D. Hamidov, Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqi. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2016.39-bet.
2. M. Jalolova, Nutq rivojlanishining pedagogik asoslari. Toshkent: O'zbekistonnashriyoti, 2018. 84-bet.
3. Vygotskiy, A. Psixologik rivojlanish nazariyalari. Moskva: Pedagogika 1984.
4. Bo'tayev, L. (2019). Bolalar nutqini rivojlantirish texnologiyalari. Toshkent: Fanvateknologiyalar nashriyoti.
5. Piaget, G. (1977). Bolalar aqliy rivojlanishi. Parij: Dunyo psixologiyasi.
6. Axunov, J. (2018). Bolalar psixologiyasida innovatsion yondashuvlar. Samarqand: Zarafshon nashriyoti.
7. Begmuradovich, S. A. (2023). INTEGRATION OF EDUCATIONAL PROCESS FORMS. PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA IJTIMOY TADQIQOTLAR| JOURNAL OF PEDAGOGY, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH, 2(2), 2023.
8. Суяров, А. Б. (2025). ТЕХНОЛОГИИ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОН НОГО ОБУЧЕНИЯ. ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(2), 9-15.
9. Суяров, А. Б. (2025). СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ. YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI Volume 2 Issue 7 [March 2025] 2(2), 217-225.

10. Muzaffarova, X. (2021). AQLI ZAIFLIK TUSHUNCHASI TALQINIDAGI NAZARIY XATOLARNING SALBIY OQIBATLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2).

11. Temurova, G. (2020). O'YIN-ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNING NUTQIY QOBILİYATLARINI FAOLLASHTIRISH OMILI SIFATIDA. Архив Научных Публикаций JSPI.

12. Seitova, Z. P. (2022). Women of the Aral Sea Region: A New Approach, Problems and Their Solutions. International Journal of Social Science Research and Review, 5(4), 62-66.

13. Seitova, Z. P. (2022). ENSURING GENDER EQUALITY AS AN IMPORTANT DIRECTION OF REFORMS IN MODERN UZBEKISTAN. Academicia Globe: Inderscience Research, 3(12), 275-284.

14. Сеитова, З. (2024). НАЛИЧИЕ ГЕНДЕРНО-УЩЕРБНЫХ СТЕРЕОТИПОВ В УСЛОВИЯХ ЮЖНОГО ПРИАРАЛЬЯ. Academic research in educational sciences, (3), 537-542.

15. ZP, S. (2023). Social Transformations and Changes in The Minds of Women. Journal of Advanced Zoology, 44.

16. Avezova, D., & G'ulomova, S. (2024, November). O'QUVCHILARDA MATN YARATISH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VA UNING ILMIY ASOSLARI. In INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE (Vol. 1, No. 11, pp. 386-389).

17. AVEZOVA, D. ESSE-O 'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRUVCHI VOSITA. LTEACHIN ANGUAGE, 143.

18. Avezova, D. (2024). O 'QUVCHILARDA ESSE YOZISH MALAKASINI SHAKLLANTIRISH ZARURATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 4(20), 90-94.

19. Ishanova, N. (2023). MAIN DIRECTIONS OF OPTIMIZATION OF TEACHING RUSSIAN AS A NON-NATIVE LANGUAGE TO VETERINARY STUDENTS. Science and innovation, 2(B8), 52-55.

20. Nargis, I. (2022). RUS TILINI O 'QITISHDA ZAMONAVIY INTEGRATIV METODLAR. ILMIY TADQIQOT VA INNOVATSIYA, 1(3), 73-76.

21. Ишанова, Н. Р., & Назирова, З. Р. (2023). ПРЕПОДАВАНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК НЕРОДНОГО СТУДЕНТАМ-ВЕТЕРИНАРАМ НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ ОБУЧЕНИЯ. Science and innovation, 2(Special Issue 8), 1596-1598.